

Kutu 3.2

Para ve Maliye Politikaları Eşgüdümü: Eşel-Mobil Uygulaması ve Enflasyona Yansıması

2018 yılı Mayıs ayında uygulamaya giren eşel-mobil uygulaması, döviz kuru, petrol fiyatı veya bütan/propan fiyatı gibi maliyet unsurlarındaki yükselişlere bağlı olarak akaryakıt fiyatlarında gerçekleşecek artışların maktu ÖTV indirimiyle telafi edilmesini sağlamıştır. Diğer bir deyişle, bu uygulama akaryakıt fiyatları için bir üst sınır oluşturmuş, bu üst sınır ise uygulamanın yürürlüğe girdiği tarihteki akaryakıt fiyatları olarak belirlenmiştir. Böylelikle, finansal piyasalardaki oynaklığın yüksek olduğu ve Türk lirasının değer kaybı eğiliminin gözlemlendiği bir dönemde doğrudan ve dolaylı etkileriyle ekonomide geniş bir yayılıma sahip akaryakıt fiyatları sabitlenerek olası enflasyon baskıları önemli ölçüde sınırlanmıştır. Uygulama süresince Türk lirasında değerlenme ve petrol fiyatlarında düşüş gözlemlenirken maktu ÖTV’de artışa gidilerek fiyatlar sabit tutulmaya¹ devam edilmiş; söz konusu maliyet unsurlarının imkân vermesiyle orijinal vergi düzeyine dönülmesinin ardından akaryakıt fiyatlarında indirimler de gündeme gelmiştir. Dolayısıyla sabit fiyat uygulaması 4 Aralık 2018 tarihine kadar etkili olmuş, sonrasında indirimler tüketici fiyatlarına yansımaya başlamıştır.² Bu kutuda, eşel-mobil uygulamasının Mayıs-Aralık 2018 tarihleri arasında tüketici enflasyonunda yarattığı etkilerin paylaşılması amaçlanmaktadır.

Eşel-mobilin tüketici enflasyonuna yansımasını hesaplayabilmek, eşel-mobilin olmadığı bir senaryoda akaryakıt fiyatlarının ne olması gerektiğini ve dolayısıyla fiyat oluşum mekanizmasını anlamayı gerekli kılmaktadır. Akaryakıt fiyatları EPDK tarafından saptanan bir formüle göre belirlenmekte ve bu formüle göre hesaplanan fiyat ancak güncel fiyatın belli bir oranını aştığında geçerli hale gelmektedir. Formülde yer alan bazı unsurlar (örneğin bayi payı) kesin olarak bilinmediğinden , formüle göre hesaplanan fiyatı, dolayısıyla, eşel-mobil uygulaması olmadığı takdirde geçerli olacak akaryakıt fiyatlarını tam olarak hesaplamak mümkün değildir. Bu nedenle, akaryakıt fiyatlarının döviz kuru ve petrol fiyatı gibi temel maliyet kalemleriyle modellenerek tahmin edildiği bir çerçevede esas alınmıştır.

Akaryakıt grubunda yer alan ürünler (benzin, motorin ve LPG) dikkate alınarak döviz kuru, petrol ve bütan/propan fiyatları modelin açıklayıcı değişkenleri olarak belirlenmiştir. Türk Lirası cinsi petrol ve bütan/propan fiyatları arasında bulunan uzun dönemli ilişki gereği, belirli bir senaryo varsayımı (örn. eşel-mobilin olmaması durumu) altında yapılan tahminlerde, tahmin öncesi dönemde denge noktasından sapmanın ne büyüklükte olduğu önem taşımaktadır. Dolayısıyla, bu ilişkinin dikkate alındığı ve akaryakıt fiyatlarında bir hata düzeltme mekanizmasının varsayıldığı bir modele ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede, formülde yer alan temel unsurlar (kur, petrol, bütan/propan fiyatları ve vergi miktarı) kullanılarak akaryakıt fiyatları gecikmesi dağıtılmış otoregresif (ARDL) bir denklem şeklinde modellenmiştir:

$$\Delta \log(P_t - \tau_t) = \alpha + \beta_1 \Delta \log(e_t) + \beta_2 \Delta \log(oil_t) + \beta_3 \Delta \log(bp_t) + \lambda [\log(P_{t-1} - \tau_{t-1}) - \gamma_1 \log(e_{t-1}) - \gamma_2 \log(oil_{t-1}) - \gamma_3 \log(bp_{t-1})] + \delta D0907$$

¹ Akaryakıt fiyatları Ağustos ayında maktu ÖTV’de bir kerelik yapılan artış ve bu artışın Eylül ayı fiyat endeksine sarkması sonucu bu iki ayda yükselmiştir. Bunun yanında, akaryakıt satış noktalarının yaptığı artışlar diğer aylarda akaryakıt fiyatlarını çok sınırlı olmak üzere yukarı çekmiştir.

² Eşel mobil uygulamasının etkisi benzin ve motorin fiyatları için Kasım ayında kalkmıştır. Buna bağlı olarak, benzin ve motorin fiyatlarında düşüşler Kasım ayında görülmeye başlanmıştır.

Denklemden $\log$ değişkenlere uygulanan logaritmik dönüşümü, P_t akaryakıt fiyatlarını, τ_t akaryakıt fiyatları üzerindeki maktu vergi miktarını, e_t USD/TL döviz kurunu, oil_t uluslararası petrol fiyatını, bp_t ise bütan ve propanın ağırlıklandırılmış ortalama fiyatını göstermektedir. D0907, 2009 yılı Temmuz ayına ait kukla değişkeni, λ parametresi ise uzun dönem ilişkiye yakınsama hızını ifade etmektedir. Denklem OLS ile tahmin edilmiş olup, sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir. Buna göre, akaryakıt fiyatlarındaki varyasyonun yaklaşık yüzde 90’ını açıklayan tahmin denklemindeki katsayılar iktisadi olarak beklenen işaretle ve istatistiki olarak anlamlıdır.

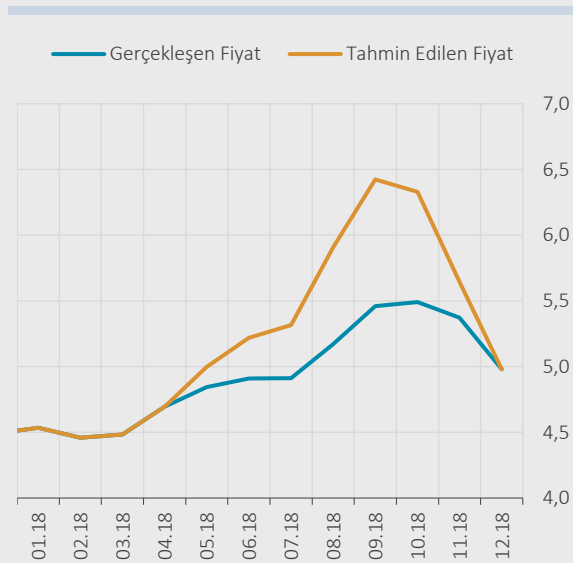
Tablo 1: Model Sonuçları

Parametre	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği
α	-0,64	0,143	-4,52
β_1	0,78	0,059	13,15
β_2	0,43	0,023	18,54
β_3	0,20	0,021	9,83
λ	-0,18	0,040	-4,64
γ_1	0,97	0,033	29,1
γ_2	0,61	0,081	7,53
γ_3	0,13	0,079	1,65
δ	-0,14	0,021	-6,89
Örneklem	2007 Ocak – 2018 Nisan (Aylık)		
R ²	0,89		

Kaynak: Yazarın hesaplamaları.

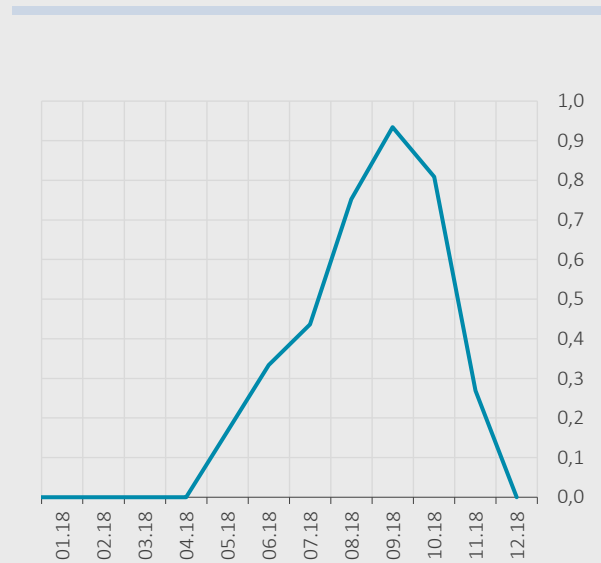
Model sonuçlarının ima ettiği tahmini akaryakıt fiyatları ile eşel-mobil uygulaması altında gerçekleşen akaryakıt fiyatları Grafik 1’de sunulmuştur. Uygulama döneminde özellikle Eylül ayında gerçekleşen fiyat ile tahmini fiyat arasındaki farkın en yüksek düzeyine ulaştığı görülmektedir.

Grafik 1: Gerçekleşen ve Tahmin Edilen Akaryakıt Fiyatları (TL)

Kaynak: Yazarın Hesaplamaları.

Grafik 2: Eşel Mobil Uygulamasının Olmaması Durumunda Tüketici Enflasyonunda Oluşacak Etki (% Puan)

Kaynak: Yazarın Hesaplamaları.

Eşel-mobilin uygulanmadığı durumda oluşacak akaryakıt fiyatlarının aylar itibarıyla TÜFE yıllık enflasyonu üzerinde oluşturacağı tahmini ilave etki Grafik 2’de sunulmaktadır. Buna göre Eylül ayı itibarıyla yaklaşık 1 puanlık enflasyonist etki sınırlanmış, girdi maliyetleri ve beklenti kanalı da dikkate alındığında tüketici enflasyonu üzerinde oluşabilecek yüksek bir baskı telafi edilmiştir. Takip eden Kasım ve Aralık aylarında ise uluslararası petrol fiyatlarındaki düşüşün yanı sıra Türk lirasındaki değer kazancı ile eşel-mobil uygulaması efektif olarak kullanım dışı olmuş, dolayısıyla bu uygulamanın enflasyonu sınırlayıcı etkisi ortadan kalkmıştır. Bu çerçevede, eşel-mobil uygulaması tüketici enflasyonunda üçüncü çeyrekte gözlenen sert yükselişi yumuşatarak geçmiş enflasyona endeksleme vb. gibi ikincil etkiler aracılığıyla gözlenebilecek fiyat artışlarının sınırlanmasına da katkıda bulunmuş ve böylece makro politika eşgüdümüne dair önemli bir örnek teşkil etmiştir.